

Jane

**Eesti Nõukogude
Sotsialistliku Vabariigi
konstitutsioon
(põhiseadus)**

Eesti Nõukogude
Sotsialistliku Vabariigi
konstitutsioon
(põhiseadus)

Ametlik tekst muudatuste ja täiendustega
seisuga 1. märts 1990

SISSEJUHATUS

Selles kogumikus on Eesti NSV õigussüsteemi aluseks oleva põhiseaduse kehtiv tekst koos paranduste ja täiendustega, mis on sellesse viidud viimasel ajal.

1978. aastal vastuvõetud põhiseaduse sisu ja vormi määras ära brežnevlik NSV Liidu konstitutsioon. Liiduvabariikide konstitutsioonide vastavus NSV Liidu omale pidi olema täielik, kuni komakohani.

Ajalugu pidi paratamatult tegema omad korrektiivid nii ühiskonnas kui ka selle arengut tagavas õigussüsteemis ning eelkõige selle aluseks olevas põhiseaduses. Eestis saabus korrektiivide aeg 1988. aasta sügisel. 16. novembril viis Eesti NSV Ülemnõukogu koos Deklaratsiooniga Eesti NSV suveräänsusest ning sellest lähtuvalt Eesti NSV põhiseadusesse sisse rea muudatusi ja täiendusi, mis:

- seostasid Eesti NSV õigussüsteemi rahvusvahelise õigusega;
- sätestasid Eesti NSV seaduste ülimuslikkuse Eestimaal;
- kehtestasid Eesti NSV ainuomanduse oma territooriumi loodusressurssidele;
- määrasid kõigi omandivormide, s. h. eraomanduse, võrdsuse;
- lülitasid Eesti NSV poliitilisse süsteemi esmakordselt ühiskondlikud liikumised;
- fikseerisid kõigi kodanike ja juriidiliste isikute õiguse kohtulikule kaitsele.

1988. aasta 7. detsembril sätestati põhiseaduslikult eesti keele kui riigikeele staatust.

Järgmise aasta 8. augustil muudeti mõningaid põhiseaduse sätteid, mis reglementeerisid kohalike võimuorganite süsteemi ja tegevusprintsipi ning nende valimise korda.

Põhimõttelise sammu Eesti poliitilise süsteemi demokratiiseerimisel tegi Eesti NSV Ülemnõukogu 1990. aasta 23. veeb-

ruaril, kui muudeti põhiseaduse sätteid, mis reglementeerisid NLKP juhtivat osa ühiskonnas.

Haldusreformi elluviimine, juhtimistruktuuri ümber korraldamine, IME-seadusandluse valmistamine ja jõustumine tõid kogu selgusega esile põhiseaduse kompleksse sisulise uuendamise vajaduse. Selline töö on väga suuremahuline ja nõuab kogu õigussüsteemi-püramiidi ümberladumist. Ilmselt ei ole otstarbekas lühikese perioodi jooksul kehtivat põhiseadust korduvalt muuta ja püüda kohandada seda nõuetele, mis sageli on omaaegsetele vastupidised. Seda silmas pidades tegi Eesti NSV Ülemnõukogu 1989. aasta 6. detsembril otsuse, et kuni põhiseaduse uue redaktsiooni vastuvõtmiseni kohaldatakse vastavaid probleeme reguleerivaid normatiivakte vahetult, ilma et algataks konstitutsiooniparandusi. Otsuse tekst on lülitatud käesolevasse kogumikku.

Kokkuvõtteks võib konstateerida Eestis vajadust uue õigussüsteemi ellurakendamise järele, mille aluseks saab uue põhiseaduse kui kõrgema jõuga õigusakti kehtestamine. See ongi vastvalitud Ülemnõukogu üheks ülesandeks.

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU OTSUS

EESTI NSV KONSTITUTSIOONI (PÕHISEADUSE) MUUTMISE ETTEVALMISTAMISEST

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu, vastu võtnud «Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu valimisseaduse» ja «Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kohaliku omavalitsuse aluste seaduse» ning seaduse «Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Valitsusest» märgib, et need aktid nõuavad ulatuslike muudatuste tegemist Eesti NSV konstitutsioonis (põhiseaduses). Arvestades aga asjaolu, et vastavalt Eesti NSV 1989. a. 18. mai seadusele «Eesti NSV isemajandamise alused» ning NSV Liidu 1989. a. 27. novembri seadusele «Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV majandusliku iseseisvuse kohta» tuleb lähima aja jooksul täiendavalt kehtestada uusi Eesti NSV isemajandamist käsitlevaid normatiivakte, mis samuti tingivad vajaduse muuta vabariigi konstitutsiooni, Eesti NSV Ülemnõukogu leiab, et pole otstarbekohane lühikese perioodi jooksul korduvalt põhiseadust muuta, vaid seda tuleb teha komplekselt alles pärast Eesti NSV isemajandamisele üleminekut tagava kogu seadusandluse vastuvõtmist, töötades välja Eesti NSV konstitutsiooni uue redaktsiooni.

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu otsustab:

1. Volitada Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt moodustatud Eesti NSV uue konstitutsiooni projekti väljatöötamise ja konstitutsioonilise seadusandluse täiustamise komisjoni esitama Eesti NSV Ülemnõukogule vabariigi isemajandamist käsitlevast seadusandlusest tuleneva Eesti NSV konstitutsiooni (põhiseaduse) uue redaktsiooni esialgne projekt hiljemalt 1990. a. I poolaastal.

2. Kehtestada, et kuni Eesti NSV konstitutsiooni (põhiseaduse) uue redaktsiooni vastuvõtmiseni kohaldatakse Eesti NSV

isemajandamisele ülemineku perioodil Eesti NSV Ülemnõukogu valimise korraldamisel ja kohaliku omavalitsuse teostamisel, Eesti NSV Valitsuse moodustamisel, samuti Eesti NSV muudes riigivõimu- ja valitsusküsimustes ning sotsiaalsfääri ja majanduse juhtimisel vahetult vastavaid probleeme reguleerivaid 1989. a. ja 1990. a. vastuvõetud Eesti NSV seadusandlikke akte.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. RÜÜTEL
Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär A. ALMANN

Tallinn, 6. detsembril 1989.

**EESTI NÕUKOGUDE
SOTSIALISTLIKU VABARIIGI
KONSTITUTSIOON
(PÕHISEADUS)**

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mille teostasid Venemaa töölised ja talupojad, juhitud Kommunistlikust Parteist eesotsas V. I. Leniniga, kukutas kapitalistide ja mõisnike võimu, purustas rõhumisahelad, kehtestas proletariaadi diktatuuri ja rajas Nõukogude riigi — uut tüüpi riigi, revolutsiooniliste võitude kaitsmise ning sotsialismi ja kommunismi ehitamise põhilise vahendi.

1917. aasta oktoobris kehtestati nõukogude võim Eestis.

Pärast Suure Oktoobri sünnitatud Eesti Tööraha Kommuuni lüüasaamist rahvusvahelise imperialismi ja sisemise kontrevolutsiooni ühinenud jõudude poolt juhtisid Eestimaa kommunistid üllaskeis illegaalsuse ja terrori oludes töörahva võitlust kodanliku võimu kukutamise eest. Seda võitlust kroonis 1940. aastal nõukogude võimu taaskehtestamine. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik astus vabatahtlikult nõukogude rahvaste suurde perre.

Meie maa töörahvas on Kommunistliku Partei juhtimisel ellu viinud põhjalikud sotsiaalsed ja majanduslikud ümberkujundused, kaitsnud sotsialismi võitu ning üles ehitanud arenenud sotsialistliku ühiskonna — tööinimeste tõelise vabaduse ühiskonna, kus on loodud võimsad tootlikud jõud, kus arenevad pidevalt rahva heaolu ja kultuur, kus tugevneb tööliste klassi, kolhoositalurahva ja rahvaharitlaskonna vääramatult liit.

Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik on võrdõiguslik vabariik Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus, mis kehastab nõukogude rahva riiklikku ühtsust ning koondab ühte kõik rahvused ja rahvusrühmad selleks, et ühiselt üles ehitada kommunism.

Eesti NSV õigussüsteemi lahutamatuks osaks on maailma riikide poolt üldtunnustatud ja NSV Liidu poolt ratifitseeritud rahvusvaheliste paktide «Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kohta», «Kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta» ning teiste inim- ja kodanikuõigusi kaitsvate rahvusvaheliste paktide ja deklaratsioonide sätted.

1. EESTI NSV ÜHISKONNAKORRA JA POLIITIKA ALUSED

1. peatükk

Poliitiline süsteem

§ 1. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik on sotsialistlik üldrahvalik riik, kes väljendab vabariigi tööliste, talupoegade haritlaste, vabariigi kõigist rahvustest töötajate tahet ja huve.

§ 2. Kogu võim Eesti NSV-s kuulub rahvale.

Rahvas teostab riigivõimu rahvasaadikute nõukogude kaudu, mis moodustavad Eesti NSV poliitilise aluse.

Kõik teised riigiorganid on rahvasaadikute nõukogude kontrolli all ja annavad neile aru.

§ 3. Nõukogude riigi korraldus ja tegevus rajanevad demokraatliku tsentralismi printsiibil: kõigi riigivõimuorganite valitavusel alt kuni üles, nende aruandlusel rahvale ja kõrgemalseisvate organite otsuste kohustuslikkusel alamalseisvatele organitele. Demokraatlikus tsentralismis on ühtne juhtimine ühendatud kohapealse initsiatiivi ja loova aktiivsusega ning iga riigiorgani ja ametiisiku vastutusega oma töö eest.

§ 4. Nõukogude riik ja kõik tema organid tegutsevad sotsialistliku seaduslikkuse alusel ning tagavad õiguskorra, ühiskonna huvide, kodanike õiguste ja vabaduste kaitset.

Riiklikud ja ühiskondlikud organisatsioonid, ühiskondlikud liikumised ning ametiisikud on kohustatud järgima NSV Liidu konstitutsiooni, Eesti NSV konstitutsiooni ja Nõukogude seadusi.

Eesti NSV-s tagatakse kodanikele ja juriidilistele isikutele konstitutsiooniliste õiguste kohtulik kaitset.

§ 5. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riigikeel on eesti keel.

Eesti NSV riigikeele, vene keele ja teiste keelte kasutamise õiguslikud garantiid ja korra määrab Eesti NSV Keeleseadus.

§ 6. Parteid, ühiskondlikud organisatsioonid, ühiskondlikud liikumised ning muud kodanike ühendused, mis on moodustatud Eesti NSV seadusandluses ettenähtud korras ning tegutsevad Eesti NSV konstitutsiooni ja seaduste raames, kuuluvad Eesti NSV poliitilisse süsteemi.

§ 7. Eesti NSV poliitilisse süsteemi kuuluvad parteid, ühiskondlikud organisatsioonid, ühiskondlikud liikumised ning muud kodanike ühendused võtavad kehtiva seadusandluse raames ning vastavalt oma põhikirjalistele ülesannetele ja programmilistele eesmärkidele osa riigi ja ühiskonna asjade juhtimisest ning avalikkuse ja tema institutsioonide seisukohtade kujundamisest poliitilistes, majanduslikes, sotsiaalsetes ja kultuurilistes küsimustes.

§ 8. Töökollektiivid võtavad osa riigi ja ühiskonna asjade arutamisest ja otsustamisest, töö- ja sotsiaalse arengu planeerimisest, kaadri ettevalmistamisest ja paigutamisest, ettevõtete ja asutuste juhtimise, töö- ja olmetingimuste parandamise ning tootmise arendamiseks, samuti sotsiaalseteks ja kultuurilisteks üritusteks ning materiaalseks ergutamiseks ettenähtud vahendite kasutamise küsimuste arutamisest ja otsustamisest.

Töökollektiivid arendavad sotsialistlikku võistlust, aitavad kaasa eesrindlike töömeetodite levitamisele ja töödistsipliini tugevdamisele, kasvatavad oma liikmeid kommunistliku kõlbuse vaimus, hoolitsevad nende poliitilise teadlikkuse, kultuuritaseme ja kutsealase kvalifikatsiooni tõstmise eest.

§ 9. Nõukogude ühiskonna poliitilise süsteemi arengu põhisuund on sotsialistliku demokraatia edasine laiendamine: kodanike üha ulatuslikum osavõtt riigi ja ühiskonna juhtimisest, riigiaparaadi täiustamine, ühiskondlike organisatsioonide ning ühiskondlike liikumiste aktiivsuse suurendamine, rahvakontrolli tihustamine, riigi- ja ühiskonnaelu õigusliku aluse tugevdamine, avalikkuse laiendamine ja üldsuse arvamuse pidev arvestamine.

Kõige tähtsamad riigielu küsimused esitatakse üldrahvalikuks arutamiseks, samuti pannakse rahvahääletusele (referendumile).

2. peatükk

Majandussüsteem

§ 10. Eesti NSV majandussüsteemi aluse moodustab tootmisvahendite sotsialistlik omandus riikliku, kooperatiivse ning ühiskondlike organisatsioonide ja ühiskondlike liikumiste omanduse kujul.

Eesti NSV majandussüsteemi koosseisu kuuluvad ka isiklik, era- ja segaomandus.

Riik kaitseb omanduse kõiki vorme ja loob tingimused neile vastava vara rohkenemiseks.

Kellelgi ei ole õigust sotsialistlikku omandit kasutada isikliku kasuahnitsemise ja muudel omakasupüüdlikel eesmärkidel.

§ 11. Riiklik omand on kogu nõukogude rahva ühisvara ja sotsialistliku omandi põhivorm.

Eesti NSV ainuomanduses on maa, maapõu, atmosfääriõhk, sise- ja territoriaalveed, mandrilava, metsad ja muud loodusvarad. Eesti NSV omandusse kuuluvad samuti põhilised tootmisvahendid tööstuses, ehituses ja põllumajanduses, transpordi- ja sidevahendid, riiklikud pangad, riigi poolt organiseeritud kaubandus-, kommunaal- ja muude ettevõtete vara ning linnade põhiline elamufond, aga ka muu vara, mis on tarvilik Eesti NSV ülesannete täitmiseks.

§ 12. Kolhooside ja teiste kooperatiivorganisatsioonide ning nende koondiste omandiks on tootmisvahendid ja muu vara, mis on nendel tarvilik põhikirjaliste ülesannete täitmiseks.

Kolhooside käes olev maa kinnistatakse neile tasuta ja tähtajata kasutamiseks.

Riik soodustab kolhooslik-kooperatiivse omanduse arenemist ja selle lähenemist riiklikule omandusele.

Kolhoosid nagu teisedki maakasutajad on kohustatud efektiivselt kasutama maad, sellesse säästvalt suhtuma ja selle viljakust suurendama.

§ 13. Eesti NSV kodanike isikliku omanduse aluse moodustavad teised tulud. Isiklikus omanduses võivad olla majatarbed, isikliku tarbimise ja mugavuse esemed, koduse abimajapidamise inventar, elamu ning teised säästud. Kodanike isikliku omandit ja selle pärimise õigust kaitseb riik.

Kodanike kasutuses võivad olla maatükid, mis seadusega kehtestatud korras antakse abimajapidamiseks (sealhulgas loo-

made ja lindude pidamiseks), aianduseks ning individuaalela-
muehituseks. Kodanikud on kohustatud neile antud maatükke
kasutama ratsionaalselt. Riik ja kolhoosid osutavad kodanikele
kaasabi abimajapidamisel.

Kodanike isiklikus omanduses või kasutuses olevat vara ei
tohi tarvitada mittetöiste tulude saamiseks ega kasutada ühis-
konna huvide kahjuks.

§ 14. Ühiskondliku rikkuse ning rahva ja iga nõukogude
inimese heaolu kasvu allikaks on nõukogude inimeste eksplua-
teerimisvaba töö.

Vastavalt sotsialismi põhimõtetele «igaühelt tema võimete
kohaselt, igaühele tema töö järgi» kontrollib riik töö ja tarbi-
mise määra. Ta määrab kindlaks maksustamisele kuuluvatelt
tuludelt võetava maksu suuruse.

Ühiskondlikult kasulik töö ja selle tulemused määravad
inimese seisundi ühiskonnas. Materiaalseid ja moraalseid sti-
muleid ühendades ning novaatorlust ja loovat töösse suhtumist
ergutades aitab riik kaasa töö muutumisele iga nõukogude in-
mese esmaseks eluvajaduseks.

§ 15. Ühiskondliku tootmise kõrgeim eesmärk sotsialismi
ajal on inimeste kasvavate aineliste ja vaimsete vajaduste
kõige täielikum rahuldamine.

Tuginedes töötajate loovale aktiivsusele, sotsialistlikule
võistlusele ning teaduslik-tehnilise progressi saavutustele,
täiustades majanduse juhtimise vorme ja mee'odeid, tagab riik
tööviljakuse kasvu, tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi
tõusu ning rahvamajanduse dünaamilise, plaanipärase ja pro-
portsionaalse arenemise.

§ 16. Eesti NSV majandus on koostisosa ühtsest rahva-
majanduskompleksist, mis hõlmab kõik ühiskondliku tootmise,
jao'use ja vahe'use lülid NSV Liidu territooriumil.

Majandust juhitakse majandusliku ja so'siaalse arengu riik-
like plaanide alusel, arvestades harukondlikku ja territoriaal-
set printsiipi ning ühendades tsentraliseeritud juhtimise ette-
võ'ete, koondiste ja teis'te organisatsioonide majandusliku ise-
seisvuse ja initsiatiiviga. Aktiivselt kasutatakse sealjuures
isemajandamist, kasumit, omahinda ning muid majanduslikke
tegureid ja stiimuleid.

§ 17. Seaduse kohaselt on Eesti NSV-s lubatud indivi-
duaalne töine tegevus käsitöönduse, põllumajanduse ja olme-
teen'nduse alal, samuti muu tegevus, mis rajaneb kodanike ja
nende perekonnaliikmete eranditult isiklikul tööil. Riik regulee-

rib individuaalset töist tegevust, tagades selle kasutamise ühiskonna huvides.

§ 18. Praeguse põlvkonna ja tulevaste põlvkondade huvides rakendatakse Eesti NSV-s tarvilikke abinõusid maa, maa-põue, veeressursside, taime- ja loomariigi kaitseks ning teaduslikult põhjendatud, ratsionaalseks kasutamiseks, õhu ja vee puhuse säilitamiseks, loodusrikkuste taastamise tagamiseks ja inimest ümbritseva keskkonna parandamiseks.

3. peatükk

Sotsiaalne areng ja kultuur

§ 19. Eesti NSV sotsiaalse aluse moodustab tööliste, talupoegade ja haritlaste vääramatu liit.

Riik soodustab ühiskonna sotsiaalse homogeensuse tugevdamist: klassierinevuste, linna ja maa, vaimse ja kehalise töö vaheliste oluliste erinevuste kadumist ning kõigi NSV Liidu rahvuste ja rahvusrühmade igakülgset arenemist ja üksteisele lähenemist.

§ 20. Vastavalt kommunistlikule ideaalile «igaühe vaba arenemine on kõigi vaba arenemise tingimus» seab riik oma eesmärgiks laiendada reaalseid võimalusi kodanike loova jõu, võimete ja annete rakendamiseks ning isiksuse igakülgseks arenguks.

§ 21. Riik hoolitseb tööolude parandamise ja töökaitse eest, teadusliku töökorralduse eest ning raske kehalise töö vähendamise, edaspidi aga täieliku väljatõrjumise eest kõigis rahvamajandusharudes tootmisprotsesside kompleksse mehhaniseerimise ja automatiseerimise alusel.

§ 22. Eesti NSV-s viiakse järjekindlalt ellu programmi, mille eesmärk on muuta põllumajandustöö tööstustöö erikujuks; laiendada maal haridus-, kultuuri-, tervishoiu-, kaubandus-, toitlustus, teenindus- ja kommunaalmajandusasutuste võrku; kujundada alevikud ja külad heakorrastatud asulateks.

§ 23. Tööviljakuse kasvu alusel hoiab riik kõrvalekalduvatult kurssi töötajate palgataseme ja reaaltulude tõstmisele.

Nõukogude inimeste vajaduste täielikumaks rahuldamiseks luuakse ühiskondlikud tarbimisfondid. Ühiskondlike organisatsioonide ja töökollektiivide laialdasel osavõtul tagab riik nende fondide kasvu ja õiglase jaotamise.

§ 24. Eesti NSV-s tegutsevad ja arenevad riiklikud tervis-
hoiu, sotsiaalhoolduse, kaubanduse, ühiskondliku toitlustamise,
elutarbelise teenindamise ja kommunaalmajanduse süsteemid.

Riik ergutab kooperatiivsete ja muude ühiskondlike organi-
satsioonide tegevust elanike teenindamise kõigil aladel. Ta
aitab kaasa massilise kehakultuuri ja spordi arengule.

§ 25. Eesti NSV-s eksisteerib ja täiustub ühtne haridussüs-
teem, mis tagab kodanike üldharidusliku ja kutsealase etteval-
mistamise, teenib noorte kommunistlikku kasvatamist, vaimset
ja kehalist arenemist ning valmistab neid ette tööks ja ühis-
kondlikuks tegevuseks.

§ 26. Vastavalt ühiskonna vajadustele tagab riik teaduse
plaanipärase arendamise ja teadlaskaadri ettevalmistamise
ning organiseerib teadusliku uurimistöö tulemuste rakenda-
mist rahvamajanduses ja teistel elualadel.

§ 27. Riik hoolitseb vaimsete väärtuste kaitse, rohkenda-
mise ja laialdase kasutamise eest nõukogude inimeste kõlbe-
liseks ja esteetiliseks kasvatamiseks ning nende kultuuritaseme
tõstmiseks.

Eesti NSV-s ergutatakse igati professionaalkunsti ja rahva-
kunstiloomingu arenemist.

4. peatükk

Välispoliitiline tegevus ja sotsialistliku isamaa kaitse

§ 28. Eesti NSV juhindub välispoliitilises tegevuses NSV
Liidu konstitutsiooniga kindlaksmääratud välispoliitika eesmär-
kidest, ülesannetest ja põhimõtetest.

Eesti NSV-s on sõjapropaganda keelatud.

§ 29. Vastavalt NSV Liidu konstitutsioonile kuulub sotsia-
listliku isamaa kaitse riigi tähtsaimate funktsioonide hulka ja
on kogu rahva asi.

So'sialismi võitude, nõukogude rahva rahuliku töö ning riigi
suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse kaitsmise eesmärgil
on loodud NSV Liidu relvajõud ja kehtestatud üldine sõjaväe-
kohustus.

NSV Liidu relvajõudude kohus rahva ees on kindlalt kaitsta
sotsialistlikku isamaad ja olla alatises lahinguvalmiduses, mis
garanteerib viivitatamatult vastulöögi igale agressorile.

§ 30. Eesti NSV võtab osa meie maa julgeoleku ja kaitsevõime tagamisest ning NSV Liidu relvajõudude varustamisest kõige vajalikuga.

Riigiorganite, ühiskondlike organisatsioonide, ametiisikute ja kodanike kohustused meie maa julgeoleku tagamisel ja tema kaitsevõime tugevdamisel määratakse kindlaks NSV Liidu seadusandlusega.

II. RIIK JA ÜSIKISIK

5. peatükk

Eesti NSV kodakondsus. Kodanike võrdõiguslikkus

§ 31. Vastavalt NSV Liidus kehtestatud ühtsele Liidu kodakondsusele on iga Eesti NSV kodanik ühtlasi NSV Liidu kodanik.

Nõukogude kodakondsuse omandamise ja kaotamise alused ja kord määratakse kindlaks NSV Liidu kodakondsuse seadusega.

Teiste liiduvabariikide kodanikel on Eesti NSV territooriumil samasugused õigused kui Eesti NSV kodanikel.

Eesti NSV kodanikud välismaal on Nõukogude riigi kaitse ja protektsiooni all.

§ 32. Eesti NSV kodanikud on seaduse ees võrdsed, olenemata päritolust, sotsiaalsest ja varalisest seisundist, rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, soost, haridusest, keelest, suhtumisest religioonisse, tegevusalast ja -laadist, elukohast ja muudest asjaoludest.

Eesti NSV kodanike võrdõiguslikkus tagatakse majandus-, poliitilise, sotsiaal- ja kultuurielu kõigil aladel.

§ 33. Naisel ja mehel on Eesti NSV-s võrdsed õigused.

Nende õiguste teostamise tagavad: naistele meestega võrdsed võimalused andmine hariduse ja kutsealase ettevalmistuse saamisel, töös, selle tasustamises ja tööalases edasijõudmises, ühiskondlik-poliitilises ja kultuurialases tegevuses, samuti eribinõud naiste töö- ja tervisekaitse alal; tingimuste loomine, mis võimaldavad naistel ühendada töötamist emadusega; õiguskaitse, materiaalne ja moraalne toetus emadele ja lastele, kaasa arvatud palgaliste puhkuste ja muude soodustuste andmine

rasedatele naistele ja emadele ning tööaja järkjärguline lühendamise naistele, kellel on väikesi lapsi.

§ 34. Eri rassidest ja rahvustest Eesti NSV kodanikel on võrdsed õigused.

Nende õiguste teostamise tagavad kõigi NSV Liidu rahvuste ja rahvusrühmade igakülgse arendamise ja üksteisele lähendamise poliitika, kodanike kasvatamine nõukogude patriotismi ja sotsialistliku internatsionalismi vaimus ning võimalus kasutada emakeelt ja teiste NSV Liidu rahvaste keeli.

Kodanike õiguste mis tahes otsest või kaudset piiramist ning kodanikele otseste või kaudsete eeliste sisseseadmist rassiliste ja rahvuslike tunnuste alusel, samuti igasugust rassilise või rahvusliku erandlikkuse, vaenu või üleoleku propageerimist karistatakse seaduse järgi.

§ 35. Välisriikide kodanikele ja kodakondsuseta isikutele garanteeritakse Eesti NSV-s seadusega ettenähtud õigused ja vabadused, sealhulgas õigus pöörduda kohtusse ja teistesse riigiorganitesse neile kuuluvate isiklike, varaliste, perekonna- ja muude õiguste kaitseks.

Eesti NSV territooriumil viibivad välisriikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud on kohustatud austama NSV Liidu konstitutsiooni, Eesti NSV konstitutsiooni ja järgima Nõukogude seadusi.

§ 36. Eesti NSV annab varjupaigaõiguse välismaalastele, keda kiusatakse taga töötajate huvide ja rahuürituse kaitsmise, revolutsiooniliikumisest ja rahvuslikust vabadusliikumisest osavõtu ning progressiivse ühiskondlik-poliitilise ja teadusliku või muu loomingu tegevuse pärast.

6. peatükk

Eesti NSV kodanike põhiõigused, -vabadused ja kohustused

§ 37. Eesti NSV kodanikel on täies ulatuses kõik sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja isiklikud õigused ja vabadused, mis on välja kuulutatud ning garanteeritavad NSV Liidu konstitutsiooniga. Eesti NSV konstitutsiooniga ja Nõukogude seadustega. Sotsialistlik kord tagab kodanike õiguste ja vabaduste laienemise ning nende elutingimuste pideva paranemise vasta-

valt sotsiaalse, majandusliku ja kultuurilise arengu programmide täitmisele.

Õiguste ja vabaduste kasutamine kodanike poolt ei tohi tekitada kahju ühiskonna ja riigi huvidele ega teiste kodanike õigustele.

§ 38. Eesti NSV kodanikel on õigus tööle, s. o. õigus saada garanteeritud tööd koos töötasuga vastavalt töö hulga ja kvaliteedile ning mitte vähem riigi poolt kehtestatud alammäärast, kaasa arvatud õigus valida elukutset, tegevus- ja tööala vastavalt kutsumusele, võimetele, kutsealasele ettevalmistusele ja haridusele ning arvestades ühiskondlikke vajadusi.

Selle õiguse tagavad sotsialistlik majandussüsteem, tootlike jõudude pidev kasv, tasuta kutseõpetus, töökvalifikatsiooni tõstmine ja uute erialade õpetamine ning kutse-suunitlus- ja tööerakendamissüsteemi arendamine.

§ 39. Eesti NSV kodanikel on õigus puhkusele.

Selle õiguse tagavad: tööliste ja teenistujatele töönädala sisseseadmine, mis ei ületa 41 tundi, lühendatud tööpäev mitmel kutse- ja tootmisalal ning öötöö kestuse lühendamine; igaaastaste palgaliste puhkuste ja iganädalaste puhkepäevade andmine, samuti kultuuri- ja tervistusasutuste võrgu laiendamine, rahvaspordi, kehakultuuri ja turismi arendamine; soodsate võimaluste loomine puhkamiseks elukohas ja muude tingimuste loomine vaba aja otstarbekaks kasutamiseks.

Kolhoosnike töö- ja puhkeaja kestuse reguleerivad kolhoosid.

§ 40. Eesti NSV kodanikel on õigus tervise kaitsele.

Selle õiguse tagavad: kvalifitseeritud tasuta arstiabi, mida annavad riiklikud tervishoiuasutused; kodanike raviks ja tervise tugevdamiseks määratud asutuste võrgu laiendamine; ohutustehnika ja töötervishoiu arendamine ning täiustamine, laialdaste profülaktikaürituste korraldamine; keskkonna tervendamise abinõude rakendamine; eriline hoolitsus sirguva põlvkonna tervise eest, sealhulgas õpetamise ja töökasvatusega mitteseotud lastetöö keelamine; haigestumiste ärahoidmisele ja vähendamisele ning kodanike pikaajalise aktiivse elu tagamisele suunatud teadusliku uurimistöö arendamine.

§ 41. Eesti NSV kodanikel on õigus ainelisele kindlustatusele vanaduses ja haiguse korral, töövõime täieliku või osalise kaotamise, samuti toitja kaotamise korral.

Selle õiguse garanteerivad: tööliste, teenistujate ja kolhoosnike sotsiaalkindlustus ning ajutise töövõimetuse toetu-

sed; riigi ja kolhooside arvel vanuse-, invaliidsus- ja toitjakao- tuspensionide maksmine; osaliselt töövõime kaotanud kodanikele töö muretsemine; hoolitsus elatanud kodanike ja invaliidide eest; sotsiaalsooluduse muud vormid.

§ 42. Eesti NSV kodanikel on õigus eluasemele.

Selle õiguse tagavad riikliku ja ühiskondliku elamufondi arendamine ja kaitse, kooperatiiv- ja individuaal- elamuehitusele kaasaaitamine, heakorrastatud elamute ehitamise programmi täitmist mööda antava elamispinna õiglase jaotamine ühiskondliku kontrolli all, samuti madal korteriüür ja väike tasu kommunaalteenuste eest. Eesti NSV kodanikud peavad säästvalt suhtuma neile antud eluruumidesse.

§ 43. Eesti NSV kodanikel on õigus haridusele.

Selle õiguse tagavad: tasuta haridus kõigis haridusliikides, üldise kohustusliku keskhariduse andmine noortele, kutse-, keskeri- ja kõrghariduse laialdane arendamine sel alusel, et õpetamine seondub elu ja tööga; kaug- ja õhtuõppe teel saada hariduse arendamine; riiklike stipendiumide maksmine ning soodustuste andmine õpilastele ja üliõpilastele; kooliõpiku e tasuta andmine; võimalus õppida koolis emakeeles; tingimuste loomine iseõppimiseks.

§ 44. Eesti NSV kodanikel on õigus kultuurisaavutuste kasutamisele.

Selle õiguse tagavad: riiklikes ja ühiskondlikes fondides olevate kodumaa ja maailma kultuuriväärtuste üldkätesaadavus; kultuuriasutuste arendamine ja ühtlane paigutamine vabariigi territooriumil; televisiooni ja raadio, raamatukirjastamise ja ajakirjanduse ning tasuta kasutatavate raamatukogude võrgu arendamine; välisriikidega kultuurialase vahetuse laiendamine.

§ 45. Eesti NSV kodanikele garanteeritakse vastavalt kommunismi ehitamise eesmärkidele teadus-, tehnika- ja kunstiloomingu vabadus. See tagatakse teadusliku uurimistöö, leiutus- ja ratsionaliseerimistegevuse laialdase arendamisega ning kirjanduse ja kunsti edendamiseega. Riik loob selleks tarvili- kud materiaalsed tingimused ning toetab vabatahtlikke ühin- guid ja loomingulisi liite, organiseerib leiutiste ja ratsionalisee- rimisettepanekute juurutamist rahvamajanduses ja muudel elualadel.

Auõrite, leiutajate ja ratsionaliseerijate õigusi kaitseb riik.

§ 46. Eesti NSV kodanikel on õigus osa võtta riigi ja ühis- konna juhtimisest, seaduste ning üldriikliku ja kohaliku täht- susega otsuste arutamisest ja vastuvõtmisest.

Selle õiguse tagab võimalus valida ja olla valitud rahvasaadikute nõukogudesse ning teistesse valitavatesse riigiorganitesse, võtta osa üldrahvalikest aruteludest ja hääletustest, rahvakontrollist, riigiorganite, ühiskondlike organisatsioonide ja ühiskondliku omaalgatuse organite tööst ning töökollektiivide ja elukohajärgsest koosolekutest.

§ 47. Igal Eesti NSV kodanikul on õigus esitada riigiorganitele ja ühiskondlikele organisatsioonidele ettepanekuid nende tegevuse parandamiseks ning kritiseerida töö puudusi.

Ametiisikud on kohustatud kehtestatud tähtaja jooksul läbi vaatama kodanike ettepanekud ja avaldused, vastama nendele ja tarvitusele võtma vajalikud abinõud.

Tagakiusamine kriitika pärast on keelatud. Isikud, kes kiusavad taga kriitika pärast, võetakse vastutusele.

§ 48. Vastavalt rahva huvidele ning sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eesmärgil on Eesti NSV kodanikele garanteeritud sõna- ja trükivabadus, koosolekute, miitingute, tänavarongkäikude ja demonstratsioonide vabadus.

Nende poliitiliste vabaduste kasutamine tagatakse ühiskondlike hoonele, tänavate ja väljakute andmisega töötajate ja nende organisatsioonide käsutusse, informatsiooni laialdase levitamise, võimalusega kasutada trükisõna, televisiooni ja raadiot.

§ 49. Vastavalt kommunismi ehitamise eesmärkidele on Eesi NSV kodanikel õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse ja ühiskondlikesse liikumistesse, mis soodustavad poliitilise aktiivsuse ja omaalgatuse arenemist ning nende mitmekülgsele huvide rahuldamist.

Ühiskondlikele organisatsioonidele ja ühiskondlikele liikumistele garanteeritakse tingimused oma põhikirjaliste ülesannete edukaks täitmiseks.

§ 50. Eesti NSV kodanikele garanteeritakse südametunnistusevabadus, s. o. õigus tunnistada mis tahes usundit või mitte tunnistada ühki neist, täita usukombeid või teha ateistlikku propagandat. Õhutada vaenu ja vihkamist seoses usuliste tõekspidamisega on keelatud.

Eesti NSV-s on kirik lahutatud riigist ja kool kirikust.

§ 51. Perekond on riigi kaitse all.

Abielu rajaneb naise ja mehe vabatahtlikul kokkuleppel; abikaasad on perekonnasuhetes täiesti võrdõiguslikud.

Riik hoolitseb perekonna eest lasteasutuste laialdase võrgu loomise ja arendamise, olmeteeninduse ja ühiskondliku toit-

lustamise organiseerimise ja täiustamisega, toetuste maksimisega lapse sünni korral, toetuste ja soodustuste andmisega lasterikastele perekondadele, samuti muude toetuste ja abi andmisega perekonnale.

§ 52. Eesti NSV kodanikele on garanteeritud isikupuutumatus. Mitte kedagi ei tohi vahistada muidu kui kohtu otsusel või prokuröri sanktsiooniga.

§ 53. Eesti NSV kodanikele garanteeritakse korteripuutumatus. Mitte kellelgi ei ole õigust seadusliku aluseta siseneda eluruumi seal elavate isikute tahte vastaselt.

§ 54. Kodanike isiklik elu ning kirjavahetuse, telefonikõnede ja telegraafisõnumite saladus on kaitstud seadusega.

§ 55. Isiksuse austamine, kodanike õiguste ja vabaduste kaitsmine on kõigi riigorganite, ühiskondlike organisatsioonide ja ametiisikute kohustus.

Eesti NSV kodanikel on õigus kohtu kaitsele rünnete eest aule ja väärkusele, elule ja tervisele, isiklikule vabadusele ja varale.

§ 56. Eesti NSV kodanikel on õigus kaevata ametiisikute, riigi- ja ühiskondlike organite tegevuse peale. Kaebused tuleb läbi vaadata seadusega kehtestatud korras ja tähtaja jooksul.

Ametiisikute tegevuse peale, millega on rikutud seadust, ületatud volitusi või ahistatud kodanike õigusi, võidakse seadusega kehtestatud korras kaevata kohtusse.

Eesti NSV kodanikel on õigus saada hüvitust kahju eest, mida neile ebaseaduslike tegudega on tekitanud riiklikud või ühiskondlikud organisatsioonid, samuti ametiisikud oma ametikohustuste täitmisel.

§ 57. Õiguste ja vabaduste teostamine on lahutamatu kodaniku kohustuste täitmisest.

Eesti NSV kodanik on kohustatud järgima NSV Liidu konstitutsiooni, Eesti NSV konstitutsiooni ja Nõukogude seadusi, austama sotsialistliku ühiselu reegleid ja väärikalt kandma Nõukogude kodaniku kõrget nimetust.

§ 58. Iga töövõimelise Eesti NSV kodaniku kohustus ja auasi on kohusetundlikult töötada tema poolt valitud ühiskondlikult kasulikul tegevusalal ning kinni pidada töödistsipliinist. Kõrvalehoidumine ühiskondlikult kasulikust tööst ei sobi kokku sotsialistliku ühiskonna põhimõtetega.

§ 59. Eesti NSV kodanik on kohustatud hoidma ja tugevdama sotsialistlikku omandit. Eesti NSV kodaniku kohus on

võidelda riigi ja ühiskonna vara riisumise ja pillamise vastu ning säästvalt suhtuda rahva varasse.

Isikuid, kes kahjustavad sotsialistlikku omandit, karistatakse seaduse järgi.

§ 60. Eesti NSV kodanik on kohustatud kaitsma Nõukogude riigi huve ning kaasa aitama tema võimsuse ja autori- teedi tugevnemisele.

Sotsialistliku isamaa kaitsmine on iga Eesti NSV kodaniku püha kohus.

Kodumaa reetmine on kõige raskem kuritegu rahva ees.

§ 61. Sõjaväeteenistus NSV Liidu relvajõududes on Eesti NSV kodanike austav kohustus.

§ 62. Iga Eesti NSV kodaniku kohus on austada teiste kodanike rahvuslikku väärikust ning tugevdada paljurahvuse- lise Nõukogude riigi rahvuste ja rahvusrühmade sõprust.

§ 63. Eesti NSV kodanik on kohustatud austama teiste in- meste õigusi ja seaduslikke huve, olema leppimatu ühiskonna- vastaste tegude suhtes ning igati kaasa aitama avaliku korra kaitsele.

§ 64. Eesti NSV kodanikud on kohustatud hoolitsema laste kasvatamise eest, valmistama neid ette ühiskondlikult kasuli- kuks tööks ja kasvatama nad sotsialistliku ühiskonna väärilis- teks liikmeteks. Lapsed on kohustatud hoolitsema vanemate eest ja neid abistama.

§ 65. Eesti NSV kodanikud on kohustatud hoidma loodust ja kaitsma selle rikkusi.

§ 66. Hoolitsus ajaloomälestiste ja muude kultuuriväärtuste säilimise eest on Eesti NSV kodanike kohus ja kohustus.

§ 67. Eesti NSV kodaniku internatsionaalne kohus on kaasa aidata sõpruse ja koostöö arendamisele teiste maade rah- vastega ning ülemaailmse rahu hoidmisele ja tugevdamisele.

III. EESTI NSV RAHVUSLIK-RIIKLIK JA ADMINISTRATIIV-TERRITORIAALNE KORRALDUS

7. peatükk

Eesti NSV — liiduvabariik NSV Liidu koosseisus

§ 68. Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik on suveräänne nõukogude sotsialistlik riik. Kommunismi eduka ehitamise, meie maa majandusliku ja poliitilise ühtsuse kindlustamise, julgeo.eku ja riigikaitse tagamise eesmärgil on Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik tema rahva vaba enesemääramise tulemusena, vabatahtlikkuse ja võrdõiguslikkuse alusel koos teiste nõukogude sotsialistlike vabariikidega — Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi, Ukraina Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Valgevene Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Usbeki Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Kasahhi Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Gruusia Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Aserbaidžaaani Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Leedu Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Mo'daavia Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Läti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Kirgiisi Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Tadžiki Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, Armeenia Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ja Turkmeeni Nõukogude Sotsialistliku Vabariigiga — ühinenud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduks, ühtseks paljurahvuseliseks liitriigiks.

Sellest lähtudes tagab Eesti NSV NSV Liidule tema kõrgeimate riigivõimu- ja valitsemisorganite kaudu õigused, mis on kindlaks määratud NSV Liidu konstitutsiooni §-s 73.

Väljaspool piire, mis on näidatud NSV Liidu konstitutsiooni §-s 73, teostab Eesti NSV iseseisvalt riigivõimu oma territooriumil.

§ 69. Eesti NSV-le jääb õigus Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidust vabalt välja astuda.

§ 70. Eesti NSV võtab osa NSV Liidu võimkonda arvatud küsimuste otsustamisest NSV Liidu Ülemnõukogus, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumis, NSV Liidu valitsuses ja teistes NSV Liidu organites.

Eesti NSV tagab oma territooriumil kompleksse majandusliku ja sotsiaalse arengu, aitab kaasa sellel territooriumil NSV Liidu volituste teostamisele ning viib ellu NSV Liidu kõrgeimate riigivõimu- ja valitsemisorganite otsuseid.

Küsimustes, mis kuuluvad tema võimkonda, koordineerib

ja kontrollib Eesti NSV liidulise alluvusega ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide tegevust.

§ 71. Eesti NSV territooriumi ei või muuta ilma tema nõusolekuta. Eesti NSV ja teiste liiduvabariikide vahelisi piire võidakse muuta nende vabariikide vastastikusel kokkuleppel, mis kuulub kinnitamisele NSV Liidu poolt.

§ 72. Eesti NSV-l on õigus suhelda välisriikidega, sõlmida nendega lepinguid, vahetada diplomaatilisi ja konsulaaresindajaid ning võtta osa rahvusvaheliste organisatsioonide tegevusest.

§ 73. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi võimkonda tema kõrgemate riigivõimu- ja valitsemisorganite kaudu kuuluvad:

- 1) Eesti NSV konstitutsiooni vastuvõtmine, selles muudatuste tegemine ja kontroll sellest kinnipidamise üle;
- 2) Eesti NSV seadusandlus;
- 3) riikliku korra ning kodanike õiguste ja vabaduste kaitse;
- 4) vabariiklike ja kohalike riigivõimu- ja valitsemisorganite moodustamise ja tegevuse korra kehtestamine;
- 5) ühtse sotsiaal- ja majanduspoliitika teostamine, Eesti NSV majanduse juhtimine; teaduse ja tehnika arengu ning loodusvarade ratsionaalse kasutamise ja kaitse abinõude tagamine;
- 6) Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklike plaanide ning Eesti NSV riigieelarve väljatöötamine ja kinnitamine, nende täitmise aruannete kinnitamine; rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade eelarvete täitmise juhtimine;
- 7) liidulis-vabariiklike ja vabariiklike rahvamajandusharude ning vabariikliku alluvusega koondiste ja ettevõtete juhtimine;
- 8) Eesti NSV riigieelarve moodustamiseks laekuvate tulude kindlaksmääramine vastavalt NSV Liidu seadusandlusele;
- 9) maa, maapõue, metsade ja vete kasutamise korra kindlaksmääramine; keskkonna kaitse;
- 10) elamu- ja kommunaalmajanduse, kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise, elanike ometeeninduse, elamuehituse, linnade ja teiste asulate heakorrastamise, teedeehituse ja transpordi juhtimine;
- 11) hariduse, Eesti NSV kultuuri- ja teadusorganisatsioonide ja -asutuste tervishoiu, kehakultuuri ja spordi ning sotsiaalhooletuse juhtimine; ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse;
- 12) Eesti NSV kohtute poolt süüdimõistetud kodanike amnesteerimine ja neile armuandmine;

13) Eesti NSV esindamine rahvusvahelises suhtlemises;

14) teiste vabariikliku tähtsusega küsimuste lahendamine.

§ 74. NSV Liidu seadused ja muud normatiivsed aktid jõustuvad Eesti NSV territooriumil pärast nende registreerimist Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt kehtestatud korras.

Eesti NSV Ülemnõukogul on õigus peatada või määrata kindlaks NSV Liidu seadusandliku või muu normatiivse akti rakendamise ulatus, kui selle aktiga on rikutud Eesti NSV suveräänsust või reguleeritud küsimusi, mis Eesti NSV konstitutsiooni kohaselt kuuluvad Eesti NSV võimkonda või ei arvesta vabariigi iseärasusi.

§ 75. Eesti NSV suveräänsed õigused on kaitstud NSV Liidu poolt vastavalt NSV Liidu konstitutsioonile.

8. peatükk

Eesti NSV territooriumi administratiivne korraldus

§ 76. Eesti NSV määrab kindlaks oma rajoonilise jaotuse ja otsustab teisi oma territooriumi administratiivse korralduse küsimusi.

§ 77. Eesti NSV koosneb järgmistest rajoonidest: Haapsalu, Harju, Hiiumaa, Jõgeva, Kingissepa, Kohtla-Järve, Paide, Põlva, Pärnu, Rakvere, Rapla, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru ning vabariikliku alluvusega linnadest: Tallinn, Kohtla-Järve, Narva, Pärnu, Sillamäe ja Tartu.

IV. EESTI NSV RAHVASAADIKUTE NÕUKOGUD JA NENDE VALIMISE KORD

9. peatükk

Rahvasaadikute nõukogude süsteem ja tegevusprintsüübid

§ 78. Rahvasaadikute nõukogud — Eesti NSV Ülemnõukogu rajoonide, linnade, Tallinna linnarajoonide, alevite ja külade rahvasaadikute nõukogud — moodustavad ühtse riigi- võimuorganite süsteemi.

§ 79. Eesti NSV Ülemnõukogu volituste tähtaeg on viis aastat.

Kohalike rahvasaadikute nõukogude volituste tähtaeg on viis aastat.

Rahvasaadikute nõukogude valimine määratakse hiljemalt neli kuud enne vastavate nõukogude volituste tähtaja lõppemist.

§ 80. Tähtsamad küsimused, mis kuuluvad vastavate rahvasaadikute nõukogude võimkonda, arutatakse läbi ja otsustatakse nende istungjärgudel.

Rahvasaadikute nõukogud valivad alatised komisjonid ning moodustavad täitvad ja korraldavad organid, samuti teised neile aruandekohustuslikud organid.

§ 81. Rahvasaadikute nõukogud moodustavad rahvakontrolliorganid; rahvakontroll ühitab riikliku kontrolli töötajate ühiskondliku kontrolliga ettevõtetes, kolhoosides, asutustes ja organisatsioonides.

Rahvakontrolliorganid kontrollivad riiklike plaanide ja ülesannete täitmist, peavad võitlust riikliku distsipliini rikkumise, kolkluse ja ametkondliku asjassesuhtumise ilmingute, ebamajanduslikkuse ja pillamise, asjaajamisega venitamise ja bürokratismi vastu ning aitavad kaasa riigiaparaadi töö täiustamisele.

§ 82. Rahvasaadikute nõukogud juhivad vahetult ja nende poolt moodustatavate organite kaudu Eesti NSV riikliku, majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise ülesehitustöö kõiki valdkondi, võtavad vastu otsuseid, tagavad nende täitmise ning kontrollivad otsuste elluviimist.

§ 83. Rahvasaadikute nõukogude tegevuse aluseks on küsimuste kollektiivne, vaba ja asjalik arutamine ja otsustamine, avalikkus. täitvate ja korraldavate organite ning nõukogude poolt moodustatavate teiste organite regulaarne aruandlus nõukogudele ja elanikele ning kodanike laialdane kaasamine nende tööle.

Rahvasaadikute nõukogud ja nende poolt moodustatavad organid informeerivad elanikke süstemaatiliselt oma tööst ja vastuvõetud otsustest.

10. peatükk

Valimissüsteem

§ 84. Saadikute valimine kõigisse rahvasaadikute nõukogudesse toimub ühemandaadilistes või mitmemandaadilistes valimisringkondades üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletusel.

§ 85. Saadikute valimine on üldine: õigus valida ja olla valitud on Eesti NSV kodanikel, kes on saanud 18-aastaseks ja on seaduses ettenähtud aja elanud valitava rahvasaadikute nõukogu territooriumil või Eesti NSV-s.

Sõjaväelased osalevad valimisel Eesti NSV seadustega määratud korras.

Valimisest ei võta osa psüühiliselt haiged kodanikud, kelle kohus on seadusega kehtestatud korras tunnistanud teovõime tuks. samuti kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust vabaduskaotuskohas või kes kohtu otsuse kohaselt viibivad sundraviasutuses.

§ 86. Saadiku'e valimised on ühetaolised: igal valijal on üks hääl; kõik valijad võtavad valimistest osa võrdsetel alustel.

§ 87. Saadikute valimised on otsesed: kõigisse rahvasaadikute nõukogudesse valivad kodanikud saadikuid vahetult.

§ 88. Hääletamine saadikute valimistel on salajane: kontroll valijate tahteavalduse üle ei ole lubatud.

§ 89. Saadikukandidaatide ülesseadmise õigus on Eestimaa Kommunistlikul Parteil, ametiühingutel, kooperatiivsetel organisatsioonidel, Eestimaa Leninlikul Kommunistlikul Noorsooühingul, naisteühendustel, sõja- ja tööveteranide ning teadustöötajate ühendusel ja loominguulistel liitudel, töökollektiividel, samuti seadusega ettenähtud korras registreeritud ühiskondlikel organisatsioonidel ja ühiskondlikel liikumistel, nende moodustatud valimisliitudel, valijate elukohajärgsetel koosolekutel ning kodanikualgatuse korras saadikukandidaatide ülesseadmiseks liitunud valijatel.

Eesti NSV kodanikele, töökollektiividele, ühiskondlikele organisatsioonidele ja ühiskondlikele liikumistele tagatakse saadikukandidaatide poliitiliste, tööalaste ja isiklike omaduste vaba ja igakülgne arutamine. samuti õigus agitatsiooniks koosolekutel, trükisõnas, televisioonis ja raadios.

Rahvasaadikute nõukogude valimine toimub riigi kulul. Seadusega ettenähtud korras võivad Eesti NSV kodanikud, töökollektiivid, ühiskondlikud organisatsioonid ja ühiskondlikud liikumised kasutada oma vahendeid valimiseelseks agitatsiooniks.

§ 90. Eesti NSV kodanik ei või olla üheaegselt enam kui kahe rahvasaadikute nõukogu saadik ning ei või kandideerida üheaegselt enam kui kahte rahvasaadikute nõukogusse. Saadikukandidaat ei või anda nõusolekut kandideerimiseks ühte

rahvasaadikute nõukogusse enam kui ühes valimisringkonnas. Rahvasaadikute nõukogude valimise läbiviimise tagavad valimiskomisjonid, mis moodustatakse töökollektiivide, saadikukandidaatide ülesseadmise õigust omavate ühiskondlike organisatsioonide ja ühiskondlike liikumiste ning valijate elukohajärgsete koosolekute esindajaist.

Eesti NSV rahvasaadikute nõukogude valimise kord määratakse Eesti NSV seadustega.

§ 91. Valijad annavad oma saadikuile juhendeid.

Vastavad rahvasaadikute nõukogud vaatavad läbi valijate juhendeid, arvestavad neid majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanide väljatöötamisel ja eelarve koostamisel, organiseerivad juhendite täitmist ning informeerivad kodanikke nende ellurakendamisest.

11. peatükk

Rahvasaadik

§ 92. Saadikud on rahva täievolilised esindajad rahvasaadikute nõukogudes.

Nõukogude tööst osa võttes otsustavad saadikud riikliku, majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise ülesehitustöö küsimusi, organiseerivad nõukogude otsuste elluviimist ning kontrollivad riigiorganite, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide tööd.

Oma tegevuses juhindub saadik üldriiklikest huvidest, arvestab valimisringkonna elanike vajadusi ja taotleb valijate juhendite elluviimist.

§ 93. Saadik täidab oma volitusi tootmis- või ametialase tegevuse kõrvalt.

Nõukogu istungjärgude ajaks, samuti saadikuvolituste täitmiseks muudel seadusega ettenähtud juhtudel vabastatakse saadik tootmis- või ametikohustuste täitmisest keskmise palga säilitamisega alatisel töökohal.

§ 94. Saadikul on õigus esitada arupärimist vastavatele riigiorganitele ja ametiisikutele, kes on kohustatud vastama arupärimisele nõukogu istungjärgul.

Saadikul on õigus pöörduda kõigisse riigi- ja ühiskondlikesse organitesse, ettevõtetesse, asutustesse ja organisatsioonidesse saadikutegevuse küsimustes ning osa võtta tema poolt

tõstatatud küsimuste läbivaatamisest. Vastavate riigi- ja ühiskondlike organite, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide juhid on kohustatud saadiku viivitamata vastu võtma ja tema ettepanekud läbi vaatama kindlaksmääratud aja jooksul.

§ 95. Saadikule tagatakse tingimused tema õiguste ja kohustuste takistamatuks ja efektiivseks teostamiseks.

Saadikute puutumatus, samuti teised saadikutegevuse tagatised määratakse kindlaks saadikute staatuse seadusega ning NSV Liidu ja Eesti NSV muude seadusandlike aktidega.

§ 96. Saadik on kohustatud oma tööst ja nõukogu tööst aru andma valijatele, samuti kollektiividele ja ühiskondlikele organisatsioonidele ning ühiskondlikele liikumistele, kes olid esitanud ta saadikukandidaadiks.

Saadik, kes ei ole õigustanud valijate usaldust, võidakse igal ajal valijate enamiku otsusel tagasi kutsuda seadusega kehtestatud korras.

V. EESTI NSV KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU- JA VALITSEMISORGANID

12. peatükk

Eesti NSV Ülemnõukogu

§ 97. Eesti NSV kõrgeim riigivõimuorgan on Eesti NSV Ülemnõukogu.

Eesti NSV Ülemnõukogu on õiguspädev otsustama kõiki küsimusi, mis on Eesti NSV võimkonda arvatud NSV Liidu konstitutsiooniga ja Eesti NSV konstitutsiooniga.

Eesti NSV konstitutsiooni vastuvõtmist ja selles muudatuste tegemist, Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklike plaanide ja Eesti NSV riigieelarve ning nende täitmise aruannete kinnitamist ja talle aruandekohustuslike Eesti NSV organite moodustamist teostab eranditult Eesti NSV Ülemnõukogu.

Eesti NSV seadused võetakse vastu Eesti NSV Ülemnõukogu poolt või rahvahääletusel (referendumil), mis korraldatakse Eesti NSV Ülemnõukogu otsusel.

§ 98. Eesti NSV Ülemnõukogu koosneb 285 saadikust ja valitakse valimisringkondade järgi, kusjuures igas valimisringkonnas on võrdne arv elanikke.

Ülemnõukogu võtab tema poolt valitava mandaatkomisjoni esildusel vastu otsuse saadikute volituste õigekstunnistamise kohta, valimisseadusandluse rikkumise juhul aga tunnistab üksikute saadikute valimised kehtetuks.

§ 99. Eesti NSV Ülemnõukogu valib Eesti NSV Ülemnõukogu juhataja ja tema kaks asetäitjat.

Eesti NSV Ülemnõukogu juhataja juhatab Eesti NSV Ülemnõukogu istungeid ja juhhib tema sisekorda.

§ 100. Eesti NSV Ülemnõukogu istungjärgud kutsutakse kokku kaks korda aastas.

Erakorralised istungjärgud kutsub kokku Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium omal algatusel, samuti vähemalt kolmandiku Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute ettepanekul.

§ 101. Eesti NSV Ülemnõukogus seaduste algatamise õigus kuulub Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumile, Eesti NSV Ministrite Nõukogule, Eesti NSV Ülemnõukogu alatistele ja teistele komisjonidele, Eesti NSV Ülemnõukogu saadikutele, Eesti NSV Ülemkohtule ja Eesti NSV prokuröridele.

Seaduste algatamise õigus on ka ühiskondlikel organisatsioonidel ja ühiskondlikel liikumistel oma vabariiklike organite kaudu.

§ 102. Seaduseelnõusid ja muid küsimusi, mis on esitatud läbivaatamiseks Eesti NSV Ülemnõukogule, arutatakse Ülemnõukogu istungil. Vajaduse korral võidakse seaduseelnõu või vastav küsimus esitada eelnevaks või täiendavaks läbivaatamiseks ühte või mitmesse komisjoni.

Eesti NSV seadused, Ülemnõukogu otsused ja muud aktid võetakse vastu enamusega Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute üldarvust.

Eesti NSV seaduste projekte ja teisi vabariigi riikliku elu tähtsaid küsimusi võidakse Eesti NSV Ülemnõukogu või Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsusel panna üldrahvalikule arutamisele.

§ 103. Eesti NSV seadused ning Eesti NSV Ülemnõukogu otsused ja muud aktid avaldatakse eesti ja vene keeles Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe ja sekretäri allkirjaga.

§ 104. Eesti NSV Ülemnõukogu saadikul on õigus pöörduda arupärimisega Eesti NSV Ministrite Nõukogu poole, ministrite ja teiste Eesti NSV Ülemnõukogu poolt moodustatavate organite juhtide poole, samuti Eesti NSV territooriumil asuvate liidulise alluvusega ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide juhtide poole Eesti NSV võimkonda kuuluvates küsi-

mustes. Eesti NSV Ministrite Nõukogu või ametiisik, kellelt aru päritakse, on kohustatud andma suulise või kirjaliku vastuse Eesti NSV Ülemnõukogu samal istungjärgul.

§ 105. Eesti NSV Ülemnõukogu saadikut ei tohi kriminaalvastutusele võtta, vahistada või talle kohtu korras administratiivkaristust määrata ilma Eesti NSV Ülemnõukogu nõusolekuta, tema istungjärkude vahelisel ajal aga ilma Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi nõusolekuta.

§ 106. Eesti NSV Ülemnõukogu valib Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi — Eesti NSV Ülemnõukogu alatiselt tegutseva organi, kes annab talle aru kogu oma tegevusest ja täidab konstitutsiooniga ettenähtud piires Eesti NSV kõrgeima riigivõimuorgani funktsioone tema istungjärkude vahelisel ajal.

§ 107. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium valitakse saadikute hulgast järgmises koosseisus: Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, kaks esimehe asetäitjat, Presiidiumi sekretär ja üheksa Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi liiget.

§ 108. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium:

1) määrab Eesti NSV Ülemnõukogu ja kohalike rahvasaadikute nõukogude valimise;

2) kutsub kokku Eesti NSV Ülemnõukogu istungjärgud;

3) koordineerib Eesti NSV Ülemnõukogu alatiste komisjonide tegevust;

4) kontrollib Eesti NSV konstitutsioonist kinnipidamist;

5) määrab rajoonide (linnade) rahvakohtute vaiimised;

6) tõlgendab Eesti NSV seadusi;

7) juhib kohalike rahvasaadikute nõukogude tegevust;

8) kehtestab Eesti NSV territooriumi administratiivjaotuse küsimuste otsustamise korra; moodustab linnad ja linnarajoonid, määrab kindlaks linnade alluvuse; muudab linnade, linna-rajoonide, alevite ja teiste asulate nimetusi;

9) tühistab Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusi ja korraldusi, rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade rahvasaadikute nõukogude otsuseid, kui need ei vasta seadusele;

10) määrab kindlaks ja annab Eesti NSV aunimetusi; autasustab Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga;

11) võtab vastu Eesti NSV kodakondsusse; otsustab varjupaiga andmise küsimuse;

12) teostab armuandmist Eesti NSV kohtute poolt süüdimõistetud kodanike suhtes;

13) ratifitseerib ja denonsseerib Eesti NSV rahvusvahelisi lepinguid;

14) nimetab ja kutsub ära Eesti NSV diplomaatilisi esindajaid välisriikides ja rahvusvaheliste organisatsioonide juures;

15) võtab vastu tema juurde akrediteeritud välisriikide diplomaatiliste esindajate volitus- ja ärakutsumiskirjad;

16) täidab muid volitusi, mis on kindlaks määratud Eesti NSV konstitutsiooni ja seadustega.

§ 109. Ülemnõukogu istungjärgude vahelisel ajal Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium koos järgneva esitamisega Ülemnõukogule kinnitamiseks tema järgmisel istungjärgul:

1) teeb vajaduse korral muudatusi Eesti NSV kehtivates seadusandlikes aktides;

2) Eesti NSV Ministrite Nõukogu ettepanekul moodustab ja likvideerib Eesti NSV ministeeriume ja riiklikke komiteesid;

3) Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe esildusel vabastab ametist ja nimetab ametisse Eesti NSV Ministrite Nõukogu koosseisu kuuluvaid isikuid;

4) moodustab ja likvideerib rajooni ja vabariikliku alluvusega linnu, määrab linnade vabariikliku alluvuse, muudab rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade nimetusi.

§ 110. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium annab seadlusi ja võtab vastu otsuseid.

§ 111. Eesti NSV Ülemnõukogu volituste lõppemisel säilitab Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium oma volitused kuni Presiidiumi moodustamiseni uue Eesti NSV Ülemnõukogu poolt.

Uue Eesti NSV Ülemnõukogu kutsub Eesti NSV Ülemnõukogu eelmise koosseisu Presiidium kokku hiljemalt kaks kuud pärast valimisi.

§ 112. Eesti NSV Ülemnõukogu valib saadikute hulgast alatised komisjonid Eesti NSV Ülemnõukogu võimkonda kuuluvate küsimuste eelnevaks läbivaatamiseks ja ettevalmistamiseks, samuti Eesti NSV seaduste ning muude Eesti NSV Ülemnõukogu ja tema Presiidiumi otsuste elluviimisele kaasaaitamiseks ning riigiorganite ja riiklike organisatsioonide tegevuse kontrollimiseks.

Eesti NSV Ülemnõukogu moodustab, kui ta peab tarvilikuks, uurimis-, revisjoni- ja muid komisjone mis tahes küsimuses.

Kõik riiklikud ja ühiskondlikud organid, organisatsioonid ja ametiisikud on kohustatud täitma Eesti NSV Ülemnõukogu

komisjonide nõudmisi ning esitama neile vajalikud materjalid ja dokumendid.

Komisjonide soovitused kuuluvad kohustuslikule läbivaatamisele riiklikes ja ühiskondlikes organites, asutustes ja organisatsioonides. Läbivaatamise tulemustest või rakendatud abinõudest tuleb komisjonidele teatada kindlaksmääratud tähtaja jooksul.

§ 113. Eesti NSV Ülemnõukogu kontrollib kõigi talle aruandekohustuslike riigiorganite tegevust.

Eesti NSV Ülemnõukogu moodustab Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee, kes juhib Eesti NSV rahvakontrolliorganite süsteemi.

§ 114. Eesti NSV Ülemnõukogu ja tema organite tegevuse kord määratakse kindlaks Eesti NSV Ülemnõukogu reglaminidiga ja Eesti NSV teiste seadustega, mis antakse Eesti NSV konstitutsiooni alusel.

13. peatükk

Eesti NSV Ministrite Nõukogu

§ 115. Eesti NSV Ministrite Nõukogu — Eesti NSV valitsus — on Eesti NSV riigivõimu kõrgeim täitev ja korraldav organ.

§ 116. Eesti NSV Ministrite Nõukogu moodustatakse Eesti NSV Ülemnõukogu poolt järgmises koosseisus: Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe esimesed asetäitjad ja asetäitjad, Eesti NSV ministrid ja Eesti NSV riiklike komiteede esimehed.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe esildusel võib Eesti NSV Ülemnõukogu lülitada Eesti NSV valitsuse koosseisu Eesti NSV teiste organite ja organisatsioonide juhte.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu paneb maha oma võitused uue Eesti NSV Ülemnõukogu ees selle esimesel istungjärgul.

§ 117. Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastutab ja on aruandekohustuslik Eesti NSV Ülemnõukogu ees, Eesti NSV Ülemnõukogu istungjärkude vahelisel ajal aga on vastutav ja aruandekohustuslik Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ees.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu annab oma tööst regulaarselt aru Eesti NSV Ülemnõukogule.

§ 118. Eesti NSV Ministrite Nõukogu on õiguspädev otsustama kõiki Eesti NSV võimkonnas olevaid riigivalitsemisküsimusi, kuivõrd need konstitutsiooni järgi ei kuulu Eesti NSV Ülemnõukogu ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi pädevusse.

Oma volituste piires Eesti NSV Ministrite Nõukogu:

1) tagab rahvamajanduse ning sotsiaalse ja kultuurilise ülesehitustöö juhtimise; töötab välja ja viib ellu abinõud rahva elujärje ja kultuuritaseme tõusu tagamiseks, teaduse ja tehnika arendamiseks, loodusvarade ratsionaalseks kasutamiseks ja kaitseks, aitab kaasa raha- ja krediidisüsteemi tugevdamisele, riikliku kindlustuse ning ühtse arvestus- ja statistikasüsteemi korraldamisele, võtab osa ühtse hinna-, palga- ja sotsiaalhoolduspoliitika teostamisest; organiseerib tööstus-, ehitus- ja põllumajandusettevõtete ning -koondiste, transpordi- ja sideettevõtete, samuti muude vabariikliku alluvusega organisatsioonide ja asutuste haldamist;

2) töötab välja ja esitab Eesti NSV Ülemnõukogule Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu jooksvad ja perspektiivsed riiklikud plaanid ning Eesti NSV riigieelarve; võtab tarvitusele abinõusid riiklike plaanide ja eelarve täitmiseks, rajoonide ja linnade kompleksse arendamise tagamiseks; koordineerib ja kontrollib liidulise alluvusega ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide tegevust küsimustes, mis kuuluvad Eesti NSV võimkonda; esitab Eesti NSV Ülemnõukogule plaanide ja eelarve täitmise aruanded;

3) rakendab abinõusid riigi huvide, sotsialistliku omandi ja ühiskondliku korra kaitseks ning kodanike õiguste ja vabaduste tagamiseks ja kaitseks;

4) võtab NSV Liidu konstitutsioonis kindlaksmääratud ulatuses tarvitusele abinõusid riikliku julgeoleku ja maa kaitsevõime tagamiseks;

5) teostab juhtimist Eesti NSV suhtlemises välisriikidega ja rahvusvaheliste organisatsioonidega lähtudes korraldusest, mis on NSV Liidu poolt kehtestatud liiduvabariikide ja välisriikide vastastikuseks suhtlemiseks;

6) moodustab vajaduse korral Eesti NSV Ministrite Nõukogu juurde komiteesid, peavalitsusi ja muid keskasutusi majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise ülesehitustöö alal;

7) juhhib rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteede tegevust.

§ 119. Rahvamajanduse juhtimise tagamisega seotud küsimuste ja muude riigivalitsemisküsimuste otsustamiseks tegut-

seb Eesti NSV Ministrite Nõukogu alatise organina Eesti NSV Ministrite Nõukogu Presiidium järgmises koosseisus: Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees ning esimehe esimesed asetäitjad ja asetäitjad, samuti teised valitsuse liikmed vastavalt seadusele Eesti NSV Ministrite Nõukogu kohta.

§ 120. Eesti NSV Ministrite Nõukogu annab NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandlike aktide, NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi, organiseerib ja kontrollib nende täitmist. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrused ja korraldused on täitmiseks kohustuslikud kogu Eesti NSV territooriumil.

§ 121. Eesti NSV Ministrite Nõukogul on õigus oma pädevuse piires tühistada Eesti NSV ministeeriumide ja Eesti NSV riiklike komiteede ja teiste temale alluvate organite akte, rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteede otsuseid ja korraldusi.

§ 122. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ühendab ja suunab Eesti NSV liidulis-vabariiklike ja vabariiklike ministeeriumide ja riiklike komiteede ning teiste temale alluvate organite tööd.

Eesti NSV liidulis-vabariiklikud ministeeriumid ja riiklikud komiteed juhivad oma haldusharusid või teostavad harukondadevahelist juhtimist, alludes niihästi Eesti NSV Ministrite Nõukogule kui ka vastavale NSV Liidu liidulis-vabariiklikule ministeeriumile või NSV Liidu riiklikule komiteele.

Eesti NSV vabariiklikud ministeeriumid ja riiklikud komiteed juhivad oma haldusharusid või teostavad harukondadevahelist juhtimist, alludes Eesti NSV Ministrite Nõukogule.

Eesti NSV ministeeriumid ja riiklikud komiteed vastutavad oma haldussfääri seisukorra ja arengu eest; nad annavad oma pädevuse piires akte NSV Liidu ja Eesti NSV seaduste, NSV Liidu Ülemnõukogu ja tema Presiidiumi, Eesti NSV Ülemnõukogu ja tema Presiidiumi muude otsuste, NSV Liidu ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste, NSV Liidu vastavate ministeeriumide ja riiklike komiteede aktide alusel ja täitmiseks ning organiseerivad ja kontrollivad nende täitmist.

§ 123. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja tema Presiidiumi pädevus, nende tegevuse kord ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu suhted teiste riigiorganitega, samuti Eesti NSV liidulis-vabariiklike ja vabariiklike ministeeriumide ning riiklike komiteede loetelu määratakse konstitutsiooni alusel kindlaks seadusega Eesti NSV Ministrite Nõukogu kohta.

VI. KOHALIKUD RIIGIVÕIMU- JA VALITSEMIS- ORGANID EESTI NSV-s

14. peatükk

Kohalikud rahvasaadikute nõukogud

§ 124. Riigivõimuorganiteks linnades, rajoonides, Tallinna linnarajoonides, alevites ja maa-asulates on vastavad rahvasaadikute nõukogud.

§ 125. Kohalikud rahvasaadikute nõukogud otsustavad kõiki kohaliku tähtsusega küsimusi, lähtudes üldriiklikest ja nõukogu territooriumil elavate kodanike huvidest, ning viivad ellu kõrgemalseisvate riigiorganite otsuseid, juhivad alamalseisvate rahvasaadikute nõukogude tegevust, võtavad osa vabariikliku ja ülieliidulise tähtsusega küsimuste arutamisest ning esitavad nendes küsimustes oma ettepanekuid.

Kohalikud rahvasaadikute nõukogud juhivad oma territooriumil riiklikku, majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist ülesehitustööd; kinnitavad majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanid ning kohaliku eelarve; juhivad neile alluvaid riigiorganeid, ettevõtteid, asutusi ja organisatsioone; tagavad seaduste täitmise, riikliku ja avaliku korra ning kodanike õiguste kaitse; aitavad kaasa riigi kaitsevõime tugevdamisele.

§ 126. Oma volituste piires kohalikud rahvasaadikute nõukogud tagavad kompleksse majandusliku ja sotsiaalse arengu oma territooriumil; kontrollivad seadusandlusest kinnipidamist sellel territooriumil asuvate kõrgemalseisva alluvusega ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide poolt, koordineerivad ja kontrollivad nende tegevust maakasutuse, looduskaitse, ehitustegevuse, tööjõuressursside kasutamise, tarbekaupade tootmise ning elanike sotsiaalse, kultuurilise, elutarbelise ja muu teenindamise alal.

§ 127. Kohalikud rahvasaadikute nõukogud võtavad vastu otsuseid neile NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandlusega antud volituste piires. Kohalike nõukogude otsused on kohustuslikud kõigile nõukogu territooriumil asuvatele ettevõtetele, asutustele ja organisatsioonidele, samuti ametiisikutele ja kodanikele.

§ 128. Kohalike rahvasaadikute nõukogude istungjärgud kutsutakse kokku nende täitevkomiteede poolt vähemalt neli korda aastas.

Kohalikud rahvasaadikute nõukogud võivad istungjärgudel läbi vaadata ja lahendada ükskõik millise küsimuse, mis on

antud nende pädevusse NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandlusega. Küsimuste loetelu, mida võib läbi vaadata ja lahendada ainult istungjärgudel, määratakse kindlaks seadustega kohalike rahvasaadikute nõukogude kohta.

§ 129. Kohalikud rahvasaadikute nõukogud valivad saadikute hulgast alatised komisjonid kohalike nõukogude pädevusse kuuluvate küsimuste eelnevaks läbivaatamiseks ja ettevalmistamiseks, samuti nõukogude otsuste elluviimisele kaasaaitamiseks, riigorganite, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide tegevuse kontrollimiseks.

Kohalike nõukogude alatiste komisjonide soovitusel kuuluvad kohustuslikule läbivaatamisele vastavates riiklikes, ühiskondlikes organites, ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides. Läbivaatamise tulemustest või rakendatud abinõudest tuleb komisjonidele teatada kindlaksmääratud tähtaja jooksul.

§ 130. Kõrgemalseisvatel kohalikel rahvasaadikute nõukogudel on õigus tühistada alamalseisvate nõukogude ja nende täitevkomiteede akte, kui need ei ole vastavuses seadusega.

§ 131. Kohalikud rahvasaadikute nõukogud tegutsevad tihedas koostöös ühiskondlike organisatsioonide ühiskondlike liikumiste ja töökollektiividega, esitavad kõige tähtsamad küsimused kodanikele arutamiseks, kaasavad neid alatiste komisjonide, täitevkomiteede ja teiste nõukogudele aruandvate organite töösse, suunavad kohalike vabatahtlike ühingute tööd ja arendavad elanike omaalgatuslikku tegevust.

15. peatükk

Kohalike rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed

§ 132. Kohalike rahvasaadikute nõukogude täitvateks ja korraldavateks organiteks on nende poolt saadikute hulgast valitavad täitevkomiteed järgmises koosseisus: esimees, esimehe asetäitjad, sekretär ja liikmed.

Täitevkomiteed annavad vähemalt kord aastas aru neid valinud nõukogudele, samuti koosolekutel töökollektiivides ja kodanike elukoha järgi.

§ 133. Kohalike rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed on vahetult aruandekohustuslikud niihästi neid valinud nõukogu kui ka kõrgemalseisva täitva ja korraldava organi ees.

§ 134. Kohalike rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed juhivad riiklikku, majanduslikku, sotsiaa.set ja kultuurilist ülesehitustööd vastavate nõukogude territooriumil neid väinud nõukogude ja kõrgemalseisvate riigivõimu- ja valitsemisorganite otsuste alusel.

Täitevkomiteed kutsuvad kokku nõukogude istungjärgud; koordneerivad nõukogu aiatiste komisjonide tööd; abistavad rahvasaadikuid nende volituste täitmisei; organiseerivad nõukogude ja kõrgemalseisvate riigiorganite otsuste, samuti valijate juhendite täitmist; juhivad neile alluvaid valitsemisorganeid.

§ 135. Kohalike rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed oma pädevuse piires võtavad vastu otsuseid ja annavad korraldusi.

§ 136. Kõrgemalseisvate rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed võivad tühistada alamalseisvate täitevkomiteede otsuseid ja korraldusi.

§ 137. Rahvasaadikute nõukogude volituste lõppemisel säilitavad nende täitevkomiteed oma volitused kuni täitevkomiteede valimiseni rahvasaadikute nõukogude uue koosseisu poolt.

§ 138. Täitevkomiteede osakonnad ja valitsused moodustatakse rajoonide, vabariikliku alluvusega linnade, Tallinna linnarajoonide rahvasaadikute nõukogude poolt ning alluvad oma tegevuses nii nõukogudele ja nende täitevkomiteedele kui ka vastavatele kõrgematele riigivalitsemisorganitele.

VII. EESTI NSV MAJANDUSLIKU JA SOTSIAALSE ARENGU RIIKLIK PLAAN. EESTI NSV RIIGIEELARVE 16. peatükk

Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklik plaan

§ 139. Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklik plaan on NSV Liidu majanduse ja sotsiaalse arengu ühtse riikliku plaani osa.

Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu perspektiiv- ja jooksvad plaanid töötatakse välja vastavalt NSV Liidu rahvamajanduse arengu põhiülesannetele ja -suundadele ning

suunatakse kompleksse majandusliku ja sotsiaalse arengu tagamisele vabariigi territooriumil.

§ 140. Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklik plaan määrab kindlaks majanduse ning sotsiaal- ja kultuurilise ülesehitustöö ülesanded, sisaldab kompleksprogrammi rahvamajandusharude arendamiseks Eesti NSV territooriumil, hõlmab ministeeriumide, riiklike komiteede ja teiste riigivalitsemisorganite plaanid, rajoonide ja vabariikliku alluvusega linnade majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanid.

§ 141. Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riikliku plaani töötab välja Eesti NSV Ministrite Nõukogu, lähtudes üldriiklikest huvidest ning arvestades ministeeriumide, riiklike komiteede ja teiste Eesti NSV riigivalitsemisorganite, kohalike rahvasaadikute nõukogude, ühiskondlike organisatsioonide, asutuste, ettevõtete ja organisatsioonide kollektiivide, samuti NSV Liidu ministeeriumide ja ametkondade ettepanekuid, ning esitab selle Eesti NSV Ülemnõukogule.

§ 142. Eesti NSV Ülemnõukogu arutab Eesti NSV Ministrite Nõukogu ettekande ning Eesti NSV Ülemnõukogu plaani ja eelarvekomisjoni ja teiste alatiste komisjonide seisukohtade alusel läbi Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riikliku plaani ja kinnitab selle.

§ 143. Eesti NSV Ministrite Nõukogu organiseerib Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riikliku plaani täitmist ning võtab tarvitusele vajalikud abinõud plaanidistsiipiini tugevdamiseks rahvamajanduses.

§ 144. Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riikliku plaani täitmise aruanded vaatab läbi ja kinnitab Eesti NSV Ülemnõukogu. Plaani täitmise üldnäitajad avaldatakse üldiseks teadmiseks.

17. peatükk

Eesti NSV riigieelarve

§ 145. Eesti NSV riigieelarve on ühtse NSV Liidu riigieelarve koostisosana.

§ 146. Eesti NSV riigieelarve sisaldab Eesti NSV vabariikliku eelarve ja kohalikud eelarved.

§ 147. Eesti NSV riigieelarve tulude ja kulude jaotamine vabariikliku eelarve ja kohalike eelarvete vahel määratakse

kindlaks seadusega Eesti NSV ja kohalike rahvasaadikute nõukogude eelarveõiguste kohta ning teiste Eesti NSV seadusandlike aktidega.

§ 148. Eesti NSV riigieelarve koostab Eesti NSV Ministrite Nõukogu NSV Liidu ja Eesti NSV majandusliku ja sotsiaalse arengu riiklike plaanide ja NSV Liidu riigieelarve alusel ning esitab selle kinnitamiseks Eesti NSV Ülemnõukogule.

Eesti NSV riigieelarve arutab läbi ja kinnitab Eesti NSV Ülemnõukogu Eesti NSV Ministrite Nõukogu ettekande ja Eesti NSV Ülemnõukogu plaani- ja eelarvekomisjoni ning teiste alatiste komisjonide seisukohtade alusel.

§ 149. Eesti NSV riigieelarve täitmise aruande kinnitab Eesti NSV Ülemnõukogu. Eelarve täitmise üldnäitajad avaldatakse üldiseks teadmiseks.

VIII. ÕIGUSMÕISTMINE, ARBITRAAŽ JA PROKURÖRIJÄRELEVALVE

18. peatükk

Kohus ja arbitraaž

§ 150. Õigusemõistmist Eesti NSV-s teostab ainult kohus.

Eesti NSV kohtuteks on Eesti NSV Ülemkohus ja rajoonide (linnade) rahvakohtud. Eesti NSV kohtute korraldus ja tegevuse kord määratakse kindlaks NSV Liidu ja Eesti NSV seadustega.

§ 151. Kõik kohtud Eesti NSV-s moodustatakse kohtunike ja rahvakaasistujate valitavuse põhimõttel.

Rajoonide (linnade) rahvakohtute rahvakohtunikud valitakse rajooni (linna) kodanike poolt üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletusel viieks aastaks. Rajoonide (linnade) rahvakohtute rahvakaasistujad valitakse kodanike koosolekul nende töö- või elukoha järgi lahtisel hääletusel kaheks ja pooleks aastaks.

Kohtunikud ja rahvakaasistujad vastutavad valijate või neid valinud organite ees, annavad nendele aru ja võidakse nende poolt tagasi kutsuda seadusega kehtestatud korras.

§ 152. Eesti NSV Ülemkohus on Eesti NSV kõrgeim kohtuorgan ja teostab järelevalvet kõigi Eesti NSV kohtute kohtuliku tegevuse üle.

Eesti NSV Ülemkohtu valib Eesti NSV Ülemnõukogu viieks aastaks järgmises koosseisus: esimees, tema asetäitjad, liikmed ja rahvakaasistujad.

§ 153. Tsiviil- ja kriminaalasju arutatakse kõigis kohtutes kollegiaalselt, esimese astme kohtus rahvakaasistujate osavõtul. Rahvakaasistujatel on õigusemõistmisel kõik kohtuniku õigused.

§ 154. Kohtunikud ja rahvakaasistujad on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele.

§ 155. Õigusemõistmist Eesti NSV-s teostatakse põhimõttel, et kodanikud on seaduse ja kohtu ees võrdsed.

§ 156. Asjaarutamine kõigis kohtutes on avalik. Asjaarutamine kinnisel kohtuistungil võib toimuda ainult seadusega kindlaksmääratud juhtudel, järgides seejuures kõiki kohtumenetluse eeskirju.

§ 157. Süüdistatavale tagatakse kaitseõigus.

§ 158. Kohtumenetlus toimub Eesti NSV-s eesti keeles või antud paikkonna elanike enamiku keeles. Asjaosalistele isikutele, kes ei valda keelt, milles toimub kohtumenetlus, tagatakse õigus täielikult tutvuda asja materjalidega ja võtta osa kohtutoimingutest tõlgi kaudu ning õigus esineda kohtus emakeeles.

§ 159. Mitte kedagi ei tohi tunnistada süüdi kuriteo toimepanekus ega kriminaal korras karistada teisiti kui kohtuotsusega ja vastavalt seadusele.

§ 160. Kodanikele ja organisatsioonidele õigusabi andmiseks tegutseb Eesti NSV advokaatide kolleegium. Seadusandlusega ettenähtud juhtudel antakse kodanikele õigusabi tasuta.

Advokatuuri korraldus ja tegevuse kord määratakse kindlaks NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandlusega.

§ 161. Kohtumenetlusest tsiviil- ja kriminaalasjades võivad osa võtta ühiskondlike organisatsioonide ja töökollektiivide esindajad.

§ 162. Majandusvaidlusi ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide vahel lahendavad riikliku arbitraaži organid nende pädevuse piires.

19. peatükk

Prokuratuur

§ 163. Kõrgeimat järelevalvet seaduste täpse ja ühetaolise täitmise üle kõigi ministeeriumide, riiklike komiteede ja keskasutuste, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide, kohalike rahvasaadikute nõukogude täitvate ja korraldavate organite, kolhooside, kooperatiivsete ja muude ühiskondlike organisatsioonide ning ühiskondlike liikumiste, ametiisikute, samuti kodanike poolt teostab Eesti NSV territooriumil NSV Liidu peaprokurör ja temale alluvad Eesti NSV prokurör ja alamalseisvad prokurörid.

§ 164. Eesti NSV prokuröri nimetab ametisse NSV Liidu peaprokurör. Rajoonide ja linnade prokurörid nimetab ametisse Eesti NSV prokurör NSV Liidu peaprokuröri kinnitamisel.

Eesti NSV prokuröri ja kõigi alamalseisvate prokuröride volituste tähtaeg on viis aastat.

§ 165. Prokuratuuriorganid täidavad oma volitusi sõltumatult mis tahes kohalikust organist, alludes ainult NSV Liidu peaprokurörile.

IX. EESTI NSV VAPP, LIPP, HÜMN JA PEALINN

§ 166. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riigivapp koosneb sirbi ja vasara kujutisest tõusva päikese kiirtes, raamitud vasakul okaspuu okstest ja paremal rukkipeadest pärjaga, pealkirjadega eesti ja vene keeles: «Kõigi maade proletarlaste, ühinege!» ja all — «Eesti NSV». Vapi ülaosas on viieharuline täht.

§ 167. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riigilipp on punast värvi täisnurkne riidelaid, mida läbib sinine laineline vööt kahe valge triibuga ülalpool, kujundades kuus teravatipulist lainet piki lippu. Sinine laineline vööt koos valgete triipudega moodustab kolm kümnendikku lipu laiusest. Ülemine punane vööt moodustab poole lipu laiusest, alumine punane vööt ühe viiendiku lipu laiusest. Lipukanga ülemise punase osa vasakus ülemises nurgas lipu pikkusest ühe kuuendiku kaugusel vardast on kuldne sirbi ja vasara kujutis ning selle kohal punane kuldäärise viieharuline täht. Lipu laiuse suhe pikkusega on 1 : 2.

§ 168. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi riigihümni kinnitab Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium.

§ 169. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi pealinn on Tallinn.

X. EESTI NSV KONSTITUTSIOONI KEHTIVUS JA TEMA MUUTMISE KORD

§ 170. Kõik Eesti NSV seadused ja muud riigiorganite aktid antakse Eesti NSV konstitutsiooni alusel ning vastavuses temaga.

§ 171. Eesti NSV konstitutsiooni muutmine toimub Eesti NSV Ülemnõukogu otsusel, mis on vastu võetud vähemalt kahe kolmandiku enamusega Ülemnõukogu saadikute üldarvust.

ARK TR. 391. 500. 1990.
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

1-99-00454

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

AR1-99-00454

~~Raamatupala~~

~~1-93-23~~